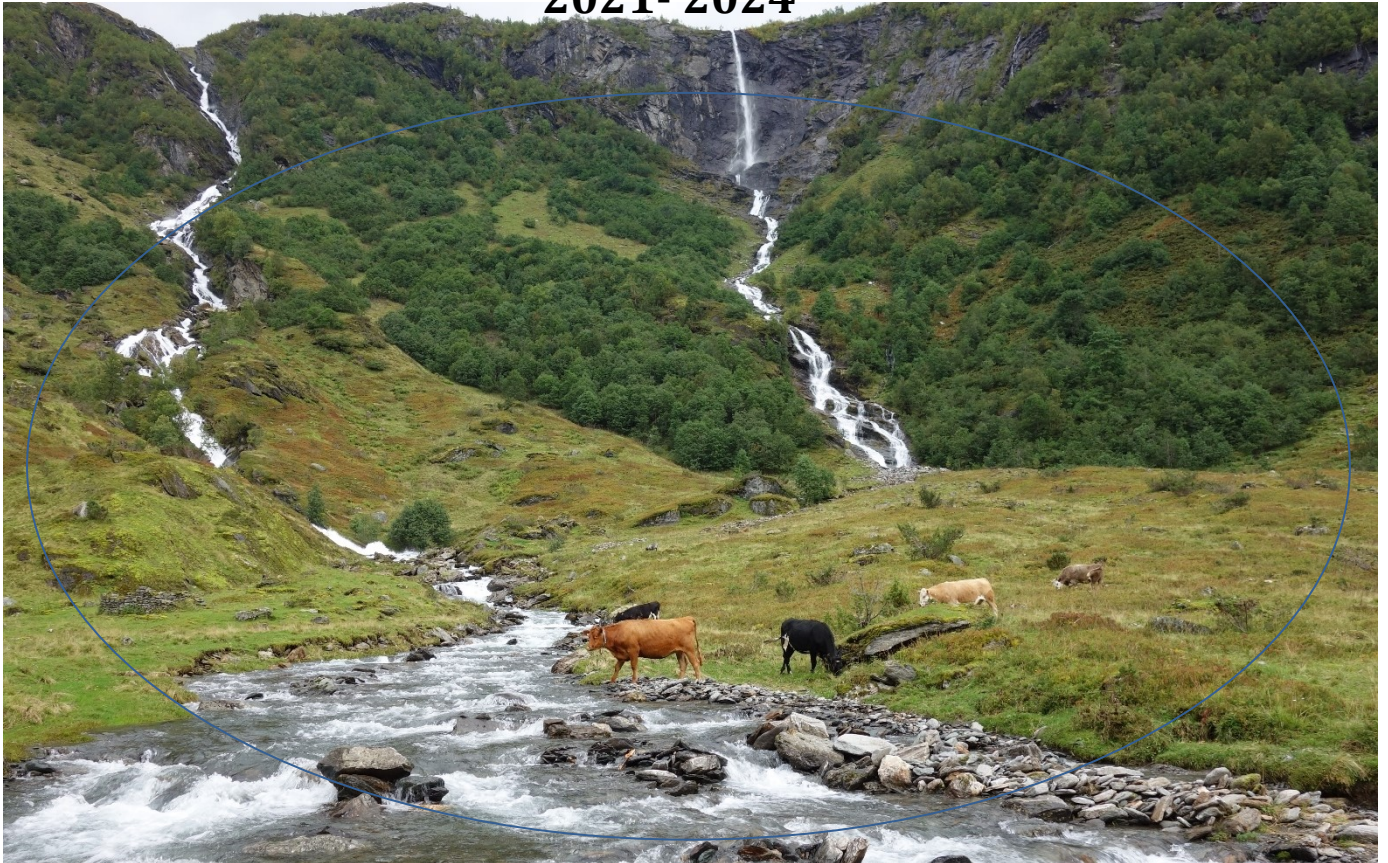

Kommunal strategi for spesielle miljøtiltak i jordbruket - SMIL

2021- 2024

Tilskot til spesielle miljøtiltak i jordbruket - SMIL Kommunale målsettinger og strategier

Vedteke av plan- og forvaltingsutvalet 08.04.2021 Luster kommune

Innhald

Føringar og retningslinjer	3
Prosess og lokal forankring	3
Grunnlag, verdiar og utfordringar	3
Kulturlandskapsverdiar	4
Utfordringar knytte til miljø, ureining og naturmangfald	5
Mål og prioriteringar	5
Prioriteringar frå statsforvaltaren	5
Prioriteringar i Luster kommune	6
Vilkår og presiseringar	7
Avgrensingar	8
Forhold til beitebruksmidlar	8
Eksterne finansieringskjelder	8
Tiltak – tilskotsbehov	8

Tilskotsstrategi for spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

Føringar og retningslinjer

Overordna retningslinjer for bruken av SMIL-midlane er fastsette i *Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket* (SMIL-forskrifta) av 2004. Kommunen skal ha overordna retningslinjer for prioritering av søknadane. Retningslinjene bør innehalde miljøfaglege kriteriar, og evt. andre kriteriar som gjev kommunen eit godt grunnlag for å prioritere mellom søknadane. Retningslinjene skal fastsetjast i dialog med statsforvaltaren og næringsorganisasjonane i jordbruket lokalt.

Kommunen sine målsetjingar og prioriteringar bør vere tufta på grunnlagsdata for verdier og utfordringar. Det er viktig å ta omsyn til nasjonale og regionale miljømål. Tiltaksstrategien skal skissera kva som er viktigast i vår kommune ut frå føremålet med tilskotsordninga. Luster kommune sin tiltaksstrategi er frå 2004 (revidert i 2008, 2012, 2017 og 2021).

Prosess og lokal forankring

Tiltaksstrategien for SMIL er utforma av Luster kommune i samarbeid med bondelaga i Luster, Bonde- og Småbrukarlaget og Luster Sau og Geit. Det faglege og administrative handlingsrommet er fastsett i *Forskrift om tilskot til spesielle miljøtiltak i jordbruket*. Plan- og forvaltningsstyret har vedteke strategien 08.04.2021

Grunnlag, verdier og utfordringar

Luster kommune er i ei særstilling når det gjeld jordbruk og kulturhistorie. Ikkje berre er kommunen omfangsrik geografisk, han har også eit uvanleg stort mangfald av naturtypar, klimasoner og tradisjonar. Bygginge- og driftsteknikkar representerer mellom anna storgardar, embetsgardar, høgdegardar og husmannsplassar, og med særtrekk frå to landsdelar.

Også i dag er landbruk ei hovudnæring i Luster kommune, med 223 bruk i drift (søklarar til produksjonstilskot i 2020, Landbruksdirektoratet). I tillegg er reiselivet ei veksande næring som gjev viktig inntekst for mange lustringar, og som knyter seg sterkt til natur- og kulturlandskapskvalitetane i kommunen. Omsynet til opplevingsverdien av dei enkelte SMIL-tiltaka er difor viktig å ta med i vurderinga.

SMIL- prosjekta dei siste åra har fordelt seg over heile kommunen, med hovudtyngd på restaurering av bygningar og rydding av attgrodd beitemark (tabell 1). Gjennom SMIL-strategien styrer kommunen kva tema som skal prioriterast, men det er søklarane sine initiativ som avgjer kva SMIL- midlane vert brukte til.

Tabell 1. Fordelinga mellom innvilga SMIL-søknader 2017–2020

Tiltakstype / Prosjekt	Innvilga SMIL-søknader			
	2017	2018	2019	2020
Planleggings- og tilrettelegging	0	0	0	0
Kulturlandskap	17	12	13	8
Biologisk mangfald	0	0	0	0
Tilgjenge/opplevingskvalitet	1	2	0	1
Bygning /*verneverdig bygning	3	5	3	2
Andre kulturminne/-miljø	2	0	3	1
Miljøtiltak (ureining mm)	0	0	0	0
Innvilga søknader totalt	23	19	19	12

*Frå 2016 var ikkje lenger freda bygningar tilskotsberettiga. Verneverdige bygningar er tilskotsberettiga.

Kulturlandskapsverdiar

Jordbruket har svært lange tradisjonar i Luster. Eit godt døme på det er høgdegarden Ormelid med spor etter jordbruk 4000 år tilbake. Dyrking og husdyrhald har vore ein hovudleveveg gjennom uminnelege tider, og er det framleis i dag. Når SMIL- midlane skal fordelast, er det viktig å ha fokus på konkrete natur- og landskapsverdiar som er særmerkte for dei ulike bygdene, samstundes som ein greier å femna om mangfaldet og det store spekteret.

Luster kommune ønskjer spesielt å framheve fylgjande natur- og landskapsverdiar:

Opne landskap. Det opne landskapet har høg trivselsverdi, er leveområde for ei lang rekke plante-, dyre- og insektartar, og er dessutan ein viktig del av merkevara vår i reiselivssamanheng. Attgroing vert halde for å vera det største trugsmålet mot naturmangfaldet og framtida for distrikta.

Gjennom SMIL- ordninga kan det offentlege honorera den krevjande jobben det er å rydda attgrodd beitemark for å ta henne i bruk att til beite. Luster har mange verdifulle slåttemarker, ein landskapstype som har stort fokus på nasjonalt nivå gjennom satsinga 'utvalde naturtypar'.

Bindande strukturar, som til dømes gamle steingardar, bakkemurar og ferdsselsvegar. Desse skaper samanheng og heilskap i landskapet. Det skal leggjast vekt på at stølsvegane og mange steingardar framleis gjer nytte for seg i samband med beitenæring og rekreasjon. Ved å prioritera tiltak som gjeld bakkemurar og steingardar byggjer ein også opp under målsetjingane for Regionalt miljøprogram for Vestland. Når det gjeld ferdsselsvegar er det berre tiltak relatert til jordbruksdrift eller tiltak som knyter saman kulturlandskap som kvalifiserer til SMIL- tilskot.

Bygningar og kulturlandskap knytt til bruk av utmark har vore viktige innan den tradisjonelle gardsdrifta i historisk perspektiv. Det er over 360 stolar i kommunen, og eit stort tal utlør i varierende forfatning. Løene har ikkje nokon bruksverdi i moderne jordbruk, og har heller ikkje same potensialet til fritidsbruk som til dømes sel og naust. Dei er difor i ferd med å forsvinna i rask tempo.

Høgdegardane er eit særmerke for Vestlandet, mange av høgdegardane i Luster har truleg stor nasjonal kulturminneverdi. Høgdegardane er ein viktig og framtrudande del av Lustralandskapet, og dei mange fascinerande historiene knytt til høgdegardane har stor verdi i reiselivssamanheng.

I Luster har husmannsvesenet stått sterkt, og arbeidet med å sikra spora etter husmennene er omtalt i kommunedelplanen for kulturminne.

Utfordringar knytte til miljø, ureining og naturmangfald

Ei utfordring er få fram gode prosjekt på områda ureining og naturmangfald.

Til dømes er det høgst truleg fleire artsrike slåtteeenger i kommunen som burde vore dokumenterte og skjøtta med særleg tanke på bevaring av artsmangfaldet. Den ekstra kostnaden som fylgjer av tilpassingane til omsynskrevjande artar kan dekkast 100% av SMIL, jf. forskrifta.

Tiltak for å redusera eller hindra avrenning/næringstap frå husdyrgjødsel i utekveer og samleplass for beitedyr, avrenning frå rundballar, tiltak for å hindre nitrogentap, klimagassutslepp, luktplager og liknande frå gjødsellager er aktuelle tiltak i tilknytning til eksisterande driftsbygning eller driftsopplegg.

Dette kan til dømes vera utbetring av hydrotekniske anlegg (eldre lukningsanlegg med meir) og andre tiltak for å reduser forureininga som til dømes fangdammar

Mål og prioriteringar

Prioriteringar frå statsforvaltaren

Midlane vert tilført statsforvaltaren frå staten over jordbruksavtalen. Fordelinga mellom kommunane baserer seg på søknadsomfanget frå tidlegare år, og statistisk fordeling av fulldyrka areal på vekstgruppene grovfôr, korn, potet, grønnsaker, frukt og bær. Det skal framgå av retningslinjene korleis SMIL og RMP kan sjåast i samanheng.

Statsforvaltaren skal medverke til at kommunane prioriterer tiltak med god miljøeffekt, og at det vert drive ei aktivitetsfremjande forvaltning av midlane.

Målt i aktivt drive jordbruksareal og tal på føretak med produksjonstilskot er Luster ein stor jordbrukskommune. Det kjem vanlegvis mange gode søknader, noko som er ein føresetnad for å få til ei god tilskotsforvaltning, og syner at det er eit stort potensiale for SMIL i Luster.

Luster er den kommunen i «gamle» Sogn og fjordane som har fått klart mest SMIL- midlar til disponering dei siste åra.

«I fleire vassførekomstar er det behov for tiltak for å redusere avrenning og risiko for avrenning frå jordbruksdrifta. Det er viktig at kommunen tek tak i desse utfordringane av omsyn til vasskvalitet, klimatilpassing og ressursbevaring. Vi oppmodar kommunane om å prioritere hydrotekniske tiltak gjennom SMIL-ordninga.

Vi ber òg kommunane om å vektlegge tiltak for ville pollinerande insekt og truga natur.

Vi minner om at tilskot til tak over eksisterande gjødsellager er gode miljøtiltak som medverkar til redusert ammoniakkutslepp til luft. Som tilleggseffekt vil slike tiltak auke lagerkapasiteten slik at husdyrgjødsel kan bli spreidd til rett tid i vekstsesongen, og medverke til redusert fare for avrenning til vatn.» (Statsforvaltaren, 03.02.2021)

Prioriteringar i Luster kommune

Føremålet med SMIL- ordninga er å fremje natur og kulturminneverdiane i jordbruket sitt kulturlandskap, og redusere forureininga frå jordbruket utover det som kan forventast av vanleg jordbruksdrift.

SMIL- ordninga skal koma det aktive landbruket til gode. Søkjarar med bustadadresse på landbrukseigedomen blir prioritert føre søkjarar/eigarar som ikkje har flytta til eigedomen.

Tilskot kan innvilgast til føretak som oppfyller kriteria som framgår av forskrift om tilskot til spesielle miljøtiltak i jordbruket til ei kvar tid. Pr 01.01.2021 kan tilskot innvilgast til eigar, leigar og føretak viss det føregår ein tilskotsberettiga produksjon på landbrukseigedomen, og som oppfyller vilkår i forskrift om produksjonstilskot og avløysartilskot i jordbruket § 2 og § 3 eller §4, samt vilkår i forskrift om gjødslingsplanlegging.

Luster kommune har fylgjande prioriteringar for bruken av SMIL-midlar i 2021–2024:

Prioritet 1:

- Antikvarisk restaurering av eldre stølshus og stølsmiljø
- Antikvarisk restaurering av støls-/utmarksløer
- Restaurering/ rehabilitering av steingardar og bakkemurar
- Rydding av slåtte- og beitemark
- Restaurering av gamle ferdselsveggar knytt til jordbruk
- Tiltak som hindrar/reduserer ureining, som til dømes avrenning og klimagassutslepp frå jordbruksdrifta.

Prioritet 2:

- Andre kulturhistorisk verdifulle bygningar knytte til gardsdrift
- Tiltak som bidreg til å ta vare på biologisk mangfald i Luster kommune
- Utarbeiding av skjøtsplanar for spesielt verdifulle område
- Fjerning av forvilla førekomstar av framande artar

Prioritet 3:

- Tiltak som bidreg til auka allmenn kjennskap til husmannsvesenet
- Tiltak på hus som er i bruk til bustad skal nedprioriterast, men ikkje utelukkast.

For alle tiltak:

- Søkjarar som har rett på produksjonstilskot med tiltak på eige bruk eller leigejord skal prioriterast framfor andre søkjarar.
- I vurderinga skal det takast omsyn til tiltaket sin ålmenne verdi i form av synleggjering/tilgjengeleggjering av kulturlandskapskvaliteten det er snakk om.
- Dersom tiltaket er knytt til eit nasjonalt, regionalt eller lokalt verdifullt natur- og kulturlandskap, skal dette vektleggjast i vurderinga.

Vilkår og presiseringar

Ved restaurering av gamle bygg og anlegg bør det alltid liggja antikvariske prinsipp til grunn for utføringa, med mindre prosjektet har andre særskilte behov. Dette skal avklarast før oppstart. Med antikvariske prinsipp meiner me:

- å ta vare på bygningen sin eigenart og heilskapsinntrykket til kulturmiljøet
- å endra så lite som mogleg. Reparasjon skal føretrekkast framfor utskifting
- å bruka tradisjonelle, stadeigne materialar, teknikkar og fargar
- utvendig uttrykk skal vere mest mogleg det opphevelege. Dersom det er naudsynt med vernekledning for å ta vare på kulturverdiane, kan det godtas etter ei fagvurdering.

Det kan gjevast tilskot til berande konstruksjonar og utvendig synlege konstruksjonar, samt golv, pipe og eldstad, men ikkje til innkjøp av ny omn eller pipe. Med utgangspunkt i at innreiinga ikkje er til glede for ålmenta, og ikkje tener til å fremja kulturlandskapet, skal det normalt ikkje gjevast tilskot til restaurering av innreiinga i bygningar. Døme på unnatak kan vera båsinnreiinga i ein stølfjøs som står ulåst.

Ved rydding av attgrodd beite- og slåttemark er det vilkår om at området, etter ferdigstilling, vert halde vedlike ved beite eller slått. Stubbebehandling vert sett som vilkår dersom ikkje anna er avklara på førehand. Det kan løyvast tilskot til gjerde når dette er ein del av eit tiltak for å rydde eit beiteområde eller styre beitinga mot eit biologisk verdifullt område. Ved store ryddeprosjekt, vil søkjar oppnå stordriftsfordeler. Tilskotsprosenten kan reduserast ved stordriftsfordeler.

For tiltak som legg til rette for ferdsel til fots og opplevingar i naturen er det vilkår om skilting eller merking. Kostnad med skilt og utstyr til merking bør inngå i kostnadsoverslaget.

Time- (eigeninnsats) og arealsatsar er spesifisert på kommunen sine heimesider.

Avgrensingar

For at SMIL skal komma fleire til gode, bør summen av SMIL- tilskot normalt ikkje overstiga kr 200 000 til same landbrukseigedom over ein periode på mindre enn 10 år.

Både eigar og ev leigetakar kan søke på tiltak på same gbnr., men sjå prioritering.

Same søkar kan ha opp til 2 ulike prosjekt av ulik karakter blant dei prioriterte gitt der er ledige budsjettmidlar.

Vedlikehald av gjerde eller inngjerding av vanlege produksjonsareal med dyrka mark og kulturbeite fell utanfor SMIL- ordninga.

Det vert ikkje gjeve tilskot til tiltak som er gjennomført før søknadstidspunktet.

Forhold til beitebruksmidlar

Søknader frå beite-/sankelag som er positive både for beitebruk og kulturlandskapet bør som regel behandlast etter ordningane «*tilskudd til tiltak i beiteområde*» og «*tilskudd til drift av beitelag*.»

Søknader frå enkeltpersonar kan vurderast av kommunen innanfor SMIL- ordninga. Dersom føremålet med tiltaket er å fremja beitebruken i området med 50% eller meir, bør søknaden behandlast som ein søknad om beitebruksmidlar. Dette gjeld ikkje prosjekt som omhandlar rydding av slåtte- og beitemark.

Eksterne finansieringskjelder

Prosjekt kan delfinansierast med bidrag frå andre kjelder. For søknader med finansiering frå det offentlege skal den samla offentlege finansieringa maksimum utgjere 70 % av godkjent kostnadsoverslag . Det gjeld ikkje for tiltak der det kan ytast tilskot med inntil 100 % etter forskrifta.

Ved delfinansiering vert grunnlaget for det godkjente kostnadsoverslaget rekna ut i frå restsummen eller restprosenten, etter at annen delfinansiering er trekt ifrå det totale kostnadsoverslaget.

Tiltak – tilskotsbehov

Dei siste åra (2015- 2020) er søknadmengda noko redusert, noko som synes å ha samanheng med endringa i forskrifta frå 2015. Samstundes er rammetildelinga redusert.

Tabell 2 syner tal på søknader, tal på tilskot og rammeløyvinga for perioden 2017- 2020.

Kommunal ramme for SMIL-midler	2017	2018	2019	2020
Rammeløyving (frå statsforvaltaren)	550 000	550 000	500 000	450 000
Inndregne midlar frå i fjor	251800	107400	189000	327057
Ekstramidler	0	0	0	0
Sum SMIL-midler	801 800	657 400	689 000	777 057
Tal søknader	23	19	22	18
Tal innvilga søknader	21	16	19	12

Det er venta at søknadsmengda vil halde seg stabil for restaureringsprosjekt på husmannsplassar, stølsbygningar, løer og andre kulturhistoriske verdifulle bygningar.

Det er venta at tal søknadar for rydding av beite- og slåttemark vil halde seg stabil dei neste fire åra.

Kommunen ønskjer handlefridom til å støtta andre gode prosjekt som fell inn under SMIL-forskrifta.

Luster kommune ynskjer å sjå SMIL i samanheng med kulturminneplanen (2020- 2031), og andre tilskotsordningar på kultursektoren. SMIL- tilskot vil då bidra til å realisera prosjekt som byggjer oppunder felles målsetnad. Det same vil gjelda for RMP. Det lyt vera eit mål å balansera tilskotet til kvart prosjekt slik at ein får mest mogleg verdiskaping for pengane.

Luster kommune vil vera avhengig av at rammetildelinga dei neste fire åra ikkje vert ytterlegare redusert dersom me framleis skal ha høve til å imøtekoma gode søknader i tilsvarande omfang som no.